

»BOSNA PONOSNA»



Bosnialaisia maalaisnaisia.

Autochrom: S. P.

SAKARI PÄLSI

»BOSNA PONOSNA»

MATKAKUVIA, BOSNIASTA,
HERCEGOVINASTA JA
DALMACIJASTA

149 TEKSTIKUVAA SEKÄ
LIITTEINÄ 56 SYVÄPAINO-
KUVAA JA 4 VÄRIKUVAA



HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Kustannusosakeyhtiö Otavan
kirjapaino, Helsingissä, 1930

»B o s n a p o n o s n a» on eteläslaavien kansanrunon Bosnialle antama kunnianimi. Maassa matkustavan on se myönnellävä oikeaksi. Maisemissaan, kansanluonteessaan, väestönsä ruumiinkasvussa »Ylväs Bosnia» todella esittäytyy erikoisesti ryhdikkäänä, niinkuin runollinen mainesana ilmoittaa.

»J u n a č k a H e r c e g o v i n a», »Urhea Hercegovina» pilää paikkansa historiallisesti ja tarpeen tullen yhä nykyelämässään, vaikk'ei tilaisuuksia nähdä joka päivä.

D a l m a c i j a on kaunis ja etelämaisen lämmin eikä siis kaipaa kehuja lisänimiä. Sen sulouden tuntee välittömästi, kaikilla aistimillaan.

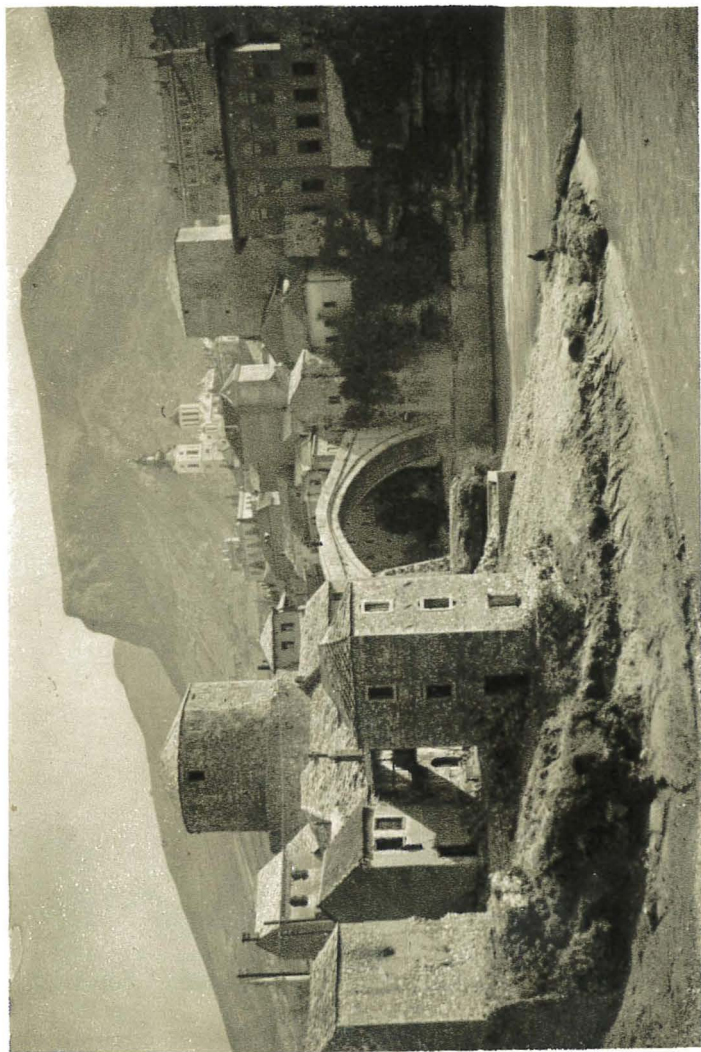
Nämä maakunnat ovat yltäkylläisen rikkaita erilaisista elämänilmiöistä, ja matkustaja kokee siellä mieluisia yllätyksiä. Seudut ovat Euroopan parhaita matkailumaita. Jugoslavia on kokonaisenakin merkittävä maa, mutta sen jaloin osa on Bosnia, samainen »Bosna ponosna».

Bosnian asukkaat ovat slaaveja, minkä kansanryhmän tunteminen on meille suomalaisille tarpeen, nykyjään vielä enemmän kuin ennen. Tulustuminen käy helposti tuolla etelässä, missä valliollinen vastakohtaisuus ei haittaa. Sitä haluaville tämä matkakirja tarjoaa opastusta.

S. P.

SISÄLLYS.

	Sivu
Alkulause	5
Toivorikas naulakauppias	7
Vieraita Jäämereltä	13
Sudentappajaiset	20
Komeata kansaa	23
Asumme keisarinpalatsissa	30
Aika seisahtui Trogirissa	40
Isä Josefin vatsalääke	53
Vapaaviikko Hvarissa	58
Palace Hotel ja Kovačevićin viinitupa	68
Aurinkoa ja merituulta	75
Lujien muurien kaupunki	81
Ylimyksiä	90
Ei kaivata Venetsian rikkamaa	98
Kouluoppi haittaa puutarhaviljelystä	106
»Kudret kemeri»	113
Tupakkatyttöjen piiritanssi	127
»Sarajevo on pieni Pariisi»	133
Mladi luk	148
»Tanssiva nainen on saatanan rakastettu»	152
Maaailman paras sotilasaines	164
Kurban Bajram	171
Riza-begin aatelispuku	180
Sankarilaulu soi	189
Ostamme vanhoja vaatteita	196
Vääräuskoinen moskeassa	203
Vaarallisia vuoristoteitä	207
Novipasaran puolella	213
Kirkollinen kylpylä	220
Kuninkaiden kaupunki	229
Unkarittaren vieraina	239
Länsimaiden rajalla	245



Mostarin silta.



Mostarin silta.

»KUDRET KEMERI.»

»Kudret kemer» merkitsee suomeksi »Jumalan kaikkivallan kaari», ja se tarkoittaa Mostarin kaupungissa olevaa Neretvan siltaa. Tämä silta on vanha ja muuten siksi merkillinen, että mainittu kaupunkikin on saanut siitä nimensä. Most—silta, Mostar—Siltala.

Matkustimme Ragusasta Mostariin samanlaista seitsemänkymmenen sentin levyistä vuoristorataa, jollaista olimme tulleet Spalatoon pohjoisesta. Näimme taas paljaat Hercegovinan karstivuoret, ja karujen vuorten kyljissä näimme vuohilaumoja, köyhänkarjaa, niukkaa yrttikasvillisuutta näykimässä. Mutta vuohia paimentavien naisten vaatteet olivat eheät ja puhtaat, ja kivikkorinteiden kylät siistit, täällä samoin kuin kaikkialla Hercegovinassa. Ihmiset olivat rotevia ja suoria

kuin korpikuuset, he olivat sitä ihmeellistä rotua, joka kasvaa sitä kookkammaksi, mitä niukemmalti heille riittää leipää, suolaa ja salaattia. Tunsin hyvin hercegovinalaisen ruokajärjestyksen pari vuotta sitten oltuani täällä Grmljanissa Sava Pjanićin vieraana.

Ei näkynyt tuttuja asemalla, mutta Popovopolje oli taas tulvavettä täynnä, lainehtivana järvenä pitkät matkat. Ajoimme sen kylän ohi, jonka pappi aikoinaan seitsemän vuotta partiojoukon päällikkönä taisteli turkkilaisia vastaan ja jätti ammattinimensä laaksolle muistoksi. Sitä ennen »Papinpellon» nimi oli ollut »Kriva luka», »Väärä satama», sattuva nimi sekin merenlahtea muistuttavalle tulvajärvelle. Moisista pappissankareista ja monista muista turkkilaistaisteluissa kunnostautuneista pojistaan Hercegovina on ansainnut »Urhoollisen» lisänimen. »Junačka Hercegovinaksi» maakuntaa nimitetään vanhoissa sankarilauluissa. Bosnian runollinen nimi on »Bosna Ponosna», »Ylväs Bosnia».

Pian sattuikin silmiimme entisten turkkilaisherrojen jättämiä merkkejä. Počiteljissa näimme ensi keran hoikkia minareetteja, ja saavuimme siis etelästä sille muhamettilaisalueelle, jonka ympäri olimme kiertäneet suurta kaarta aina Zagrebin seuduilta alkaen. Tämän jälkeen ei tullut loppua moskeoista eli džamijoista, niin kuin niitä oli nimitettävä, jos halusi saada sanottavansa ymmärrettäväksi. Muhamettilaisia hautausmaita ilmestyi niinikään tuhkatieheään, ja niiden rauhoitetulla maalla kallistelevat valkoiset muistokivet sekoituivat lammasmaumoihin, joita oli tien varsilla vielä taajemmassa.



Popovopolje, »Papinpelto», kevättulvan vallassa.

Tunsimme seudut entiseltään emmekä erittäin kiihkeästi kiirehtineet tutustumaan vanhan turkkilaisalueen itämaiseen luonteeseen, jota tiesimme tästä lähin saavamme katsella vielä toista kuukautta. Vaunussa oli lämminkin nyt jo huhtikuun alussa, ja kuumempaa oli tuleva Mostarissa, jonka kesähelteet ovat Euroopan kovimpia. Istuimme vaihteen vuoksi toisessa luokassa, eikä meillä siis ollut sitä värikästä matkaseuraa, jota tšekäläinen kolmas luokka tarjosi. Herroiksi matkustaessaan aina menettää paljon, kansanelämän läpileikkausta on vaikea suorittaa pehmeillä patjoilla istuen.

Yksinäisyyttämme armahtaen komeaviiksinen junailija ryhtyi keskustelemaan kanssamme aiheen saatuaan viinipullosta, jonka kävin asemakioskista noutamassa dalmacijalaisen eväsjuustomme painimeksi. Viini kyllä-

kään ei ollut huonointa, mutta junailija tuomitsi moisen nesteen oston rahanhaaskaukseksi ja jumalanluoman maun pilaamiseksi. Hän sanoi kohta saavuttavan sellaiselle asemalle, missä saadaan viiniä.

Viiniasema tuli, junailija viittasi mukaansa, ja me kiersimme asemarakennuksen taakse pieneen ravintolapahaiseen, missä isäntä kaatoi meille puolen litran seidelit valkeata viiniä. Viini oli viattoman vaaleata, mutta isännän ylvästä ilmeestä päättäen aavistin saavani hyvää juotavaa, niinkuin sainkin, ja kolme junailijaa saivat niinikään ja tyhjensivät tuoppinsa mielihyvää loistaen.

Joimme ž i l a v k a a, Hercegovinan kuulua viiniä, ja joimme sitä sen kasvupaikalla ja parhaan tarhan omistajan ravintolassa. — »Tämä on ainoa paikka, missä saa oikeata žilavkaa», selitti suojelijani, pitkäviiksinen junailija, ojentaen tuoppinsa uudelleen täytettäväksi. — »Vieläkö meillä on aikaa, junahan seisoo vain viisi minuuttia», kysyin omaa astiaani isännälle kurkottaen. — »Viisi minuuttia on aikataulussa, mutta žilavka vaatii viisitoista, eikä tältä asemalta milloinkaan selvitä vähemmällä», sanoi pitkäviiksinen toista tuoppia maistellen ja savuketta kiertäen. Toinen puolikas vasta maistuiakin, janon ensimmäiseen sammuttua ja aistimien vapauduttua puhtaaseen herkutteluun. Härpimme lasimme aikavasti loppuun, maksoimme ja lähdimme matkaan. Juna seiso i tällä kerralla kaksikymmentäviisi minuuttia, jumalaisen žilavkan vaatimuksesta.



Žilavkan kasvupaikkoja.

Loppumatka Mostariin oli ulkonaisesti mitätön, mutta meillä žilavkaa maistaneilla oli suuri ilo itsesämme. Pitkäviuksinen junailija iski silmää tavatesämme ja kuiskasi ohimennen korvaan: »Žilavka on väkevää!» Väkevääpä se olikin, ja junanpäällystö oli lievästi päissään lähelle Mostaria.

Mostarissa me riennämme vanhalle sillalle, nähdäksemme maakunnan ihmeen läheltä ja tutustuaksemme runoilijain kiittämään turkkilaiskaupunkiin. Dervişpaša, joka vuonna 1004 jälkeen hedžran oli silloisen Bosnian visiirinä, ylistää sen ihanuutta lennokkain sanoin:

»Mostarin verratonta kauneutta ei kynä kykene kuvaamaan. Oi sydän, älä ihmettele, jos Mostar on sinut lumonnut. Missään maan päällä — paitsi tietysti

paratiisin sfereissä — en tapaa sellaista balsamin-tuoksuista ilmaa, joka avartaa sydämen, enkä sellaista juomavettä, joka pitentää ikää. Mostaria katsellessaan herää joka hetki uuteen elämään. Sen jok'ainoa soppi täyttää rinnan uudella riemulla. Virtoineen ja hedelmäpuineen se vetää vertoja Palestiinalle. Jokainen Mostarin puutarha on Eedeni. Mostarin silta kaksine torneineen on taivaankaaren kaltainen, jolla tähtöset vaeltavat rataansa. Taivaankaarikaan ei sille vedä vertoja, sillä sen suuruus voittaa itse taivaankin suuruuden. — Ja vaikka etsit koko maailman, et mistään löydä Mostarin vertaista maailmaa, joka on kaikkien tieteiden ja taiteiden työpaja. Mostarista lähtee mahtavia miekan ja kynän sankareita, niin nyt kuin ennenkin. Minun edessäni vaietkoot intialaiset papukaijat, sillä minä olen se satakieli, joka laulan Mostarin kunniaa.»

Kaikkialla kotipaikan ihailu puhkeaa liioitteluksi, eivätkä Mostarin satakielet ja Intian papukaijat ehdottoman ylivoimaisesti nujerra suomalaisia rastaitakaan, milloin ne yhtyvät raksuttamaan ylistyslauluja rakkaalle pesälleen. Taneli Juslenius aikoinaan kiitti pilviin Turun kaupungin ja painoi maan tasalle muiden kunnian ja nimen.

Me siis ymmärrämme Derviš-paşaa, sallimatta viileähkön mielenlaatumme liiaksi riepoittaa hänen kotiseiturunotartaan. Toteamme vain, että hänen Mostarinsa on merkittävä paikka, vaikk'ei se balsamin-tuoksuinen Eedeni ole. Reheviä puutarhoja emme sieltä löydä, emme tieteiden työpajojakaan, mutta sen monia soppia katsellessamme heräämme tosiaan uuteen



Mostarin kummituksia.

elämään, niinkuin runoilija kirjoittaa. Tarkkaan sanoen me vajoamme ikivanhaan elämään, joka meille on uutta ja outoa.

Mitä kummituksia ovatkaan nuo mustien kaapujen kantajat, joita liikkuu kaduilla lautaiset sandaalit jalassa ja kasvot syvälle nokkamaiseen päähineeseen kätkeytyneinä. Mustia kaapuja puikkelehtii kaikkialla, ja ne näyttävät välttävän tavallisten ihmisten seuraa, niinkuin olemme lukeneet vanhojen ruttoaikojen ruumiidenkorjaajien tehneen. Kuvitelma elävöittyy vaikuttavimmilleen, kun autiolla sivukadulla tulee vastaan mustakaapuinen olento valkoista kaapua kantavan seurassa. He ovat oikeita kuolemanenkeleitä.

Kaapujen kantajat, mustat ja vaaleat ja värilliset, ovat tietysti muhamettilaisia naisia, ja mustakaapuiset ovat uskollisimpia Allahin ja Muhametin tunnustajia. Kuosi on nimenomaisesti mostarilainen, eikä sitä käytetä muualla. Lienee peräisin jo runoilevan visiirin ajoilta.



Sillankorvan kerjäläinen on terve ja tyytyväinen.

Jos Derviš-paša havahtuisi elämään ja näkemään nykyisen Mostarinsa, hän varmaankin taas tarttuisi kynään ja kirjoittaisi ylistysrunon kotikaupunkinsa hyville taivoille. Moniaaltakaan muualta hän tuskin löytäisi yhtä kiitollisia aiheita, niin arkoja naisihmisiä, niin välinpitämättömiä kahvilavete-

lehtijöitä ja niin tyytyväisiä ammattikerjäläisiä, kuin hänen verraton kotikaupunkinsa yhä tarjoaa. Mutta runous on kuollutta, ja me vieraat juoksemme oudon paikan merkillisyyksissä muistikirjat ja valokuvauskoneet käsissä.

Onkin peijakkaan vaikeata saada kunnolla näpätyksi tuollaista mustakaapuista ja nokkavaa olentoa, sillä vaikka hänen on mahdoton nähdä muualle kuin suoraan eteensä, hän kieputtaa nokkaansa joka taholle kuin vedenalainen periskooppiaan, ja hän vainuu vieraat silmät selkänsäkin takaa. Vaaleakaapuisista saa kuvia mielin määrin, koska heidän arkuutensa isoksi osaksi on harkittua keimailua, ja he mielellään näyttelevät ainakin silkkisukkaisia sääriään ja hansikoituja käsiään.

Mostarin musulmanittarien tähden emme tietysti unohda kuuluisaa siltaa, jonka lopulta löydämme van-



Muhamettilainen nainen.



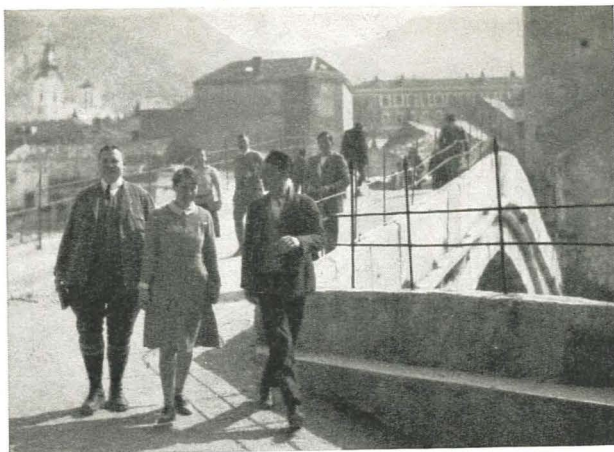
Kolo-tanssi.

han kaupungin sokkeloiden takaa. Silta on sittenkin komea, kaari siro ja rohkea, ja sen aikaansaama vaikutelma odottamattoman voimakas. Sillä pienihän silta on, jänneväli vain kahdeksankolmatta ja korkeus kaksikymmentä metriä, ei se huimaa päätä eikä herätä kunnioitusta suuruudellaan. Sillan suuruus on toisen-



Hienoja musulmanittaria.

laista, se on rakennustaiteellisesti onnistunut ja erityin hyvin sijoitettu. Hento kaari nojaa tukeviin rantatorneihin ja liittyy niihin ja läheisiin rakennuksiin elimellisen kiinteästi. Mostarin sillan seutu on harvinaisen kaunis paikka. »Kudret kemerillä», »Kaikkivaltiaan kaarella», on enemmän sisällystä kuin runollisen sanamuodon verhoama aikamääräys, jonka turkinkielen tuntijat saavat selville sen kirjaimista. Niiden lukuarvot antavat näet yhteenlaskettuina summaksi 974, mikä luku ilmaisee sillan rakennusvuoden muhamettilaisen ajanlaskun mukaan. Samanlaisia taidokkaasti

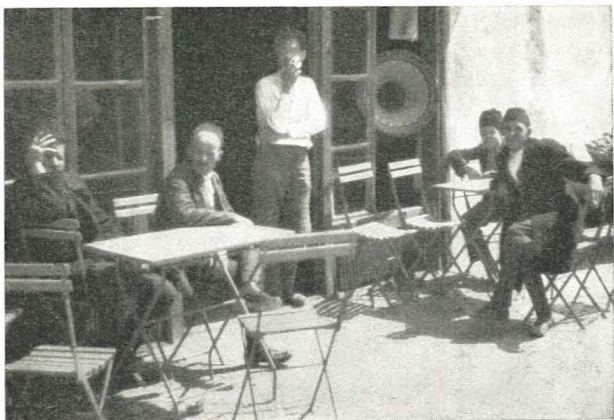


Saksalaiset matkailijat ovat löytäneet kuuluisan sillan ja puheliaan oppaan.

sepitettyjä numerosäkeistöjä on muissakin turkkilaisajan silloissa.

Sillanpieleen laskee sivulta pieni joki, jonka vesi pyörittää myllyjä ja elättää muhamettilaisia mylläreitä ja heidän huntuniekkoja vaimojaan. Myllypihoissa käyskennellessään saattaa yllättää myllärinemännän vesiruuheessa vaatteita huuhtomassa, ja silloin tulee naisraukalle kiire lähtö vierasta pakoon. Hän jättää työnsä, heittää aineellisen omaisuutensa virran viedä, potkaisee tohvelinsa korkealle ilmaan ja päättään käsin suojaten pakenee tupaansa. Naurettava vieraskauhu tarjoo aiheuttajalle epämääräisen tyydytyksen.

Sillan ja myllyjen lähellä on pieniä kahviloita, joiden kuisteilla tarjotaan Bosnian väkevintä turkkilaista kahvia. Sen ruskean pintakuohun ja sakean pohjaporon väliin tuskin mahtuu varsinaista nestettä,



Mostarilainen kahvila, muhamettilaisista suurin ja uudenaikaisin.

ja se on nautittava sukkelaan, ettei sekoitus sakoaisi täydeksi puuroksi. Mutta kahvi on hyvää, aromaattiseksi paahdettua ja tomunhienoksi survottua kivisissä huhmareissa rautaisilla survimilla, joiden käyttely on voimia kysyvää työtä. Kahvinsurvojia tapaa kaduilla kahviloiden vaiheilla rautakankiaan heiluttamassa.

Kahviloiden ja myllyjen lähellä on Mostarin čaršija, basaari, pienine puoteineen ja käsityöläispajoineen. Näytteillepannut koristeet houkuttelevat meidät ostamaan joitakin korvarenkaita ja hopeasormuksia, joita kauppias kaivelee esille myöskin romulaatikostaan. Sormuksissa on enimmäkseen isoja karneoleja, erääseen vihreään kiveen on kaiverrettu jokin pyhä sana, toiseen on kiinnitetty »ukkosenkivi». Ne ovat vanhoja amuletteja. Hopeatyöt ovat maalaistekoa, paljon karkeampia kuin ragusalaiset. Olemme toisessa kulttuuripiirissä.



Kahvinsurvojan huhmar on kiveä ja survin rautaa, työ on raskasta ja kahvi hyvää.

Paljon muuta täällä puuttuu siitä, mitä olemme tottuneet näkemään Dalmacijassa. Ei ole kauniita rakennuksia, ei koristeellisia ovia eikä akkunoiita. Metsänneidot eivät tanssi petojen kanssa hallituspalatsien seinillä, eivätkä amoriinit sido hedelmäkimppuja pylväiden päissä. Yksityistalot ovat sileitä ja suljettuja, julkiset rakennukset pelkkiä džamijoita. Niiden patakupolin vierestä kohoaa ainainen piikkitorni, ja hautausmaat ovat täynnä turbaanikierteisiä kiviä.

Turkkilaisvaltaa ei ole vielä kukistettu Mostarista. Sen on aikoinaan täytynyt olla voimakas juurtuakseen tähän maahan niin lujasti. Kuitenkin Mostar aikoinaan kuului länsimaiseen sivistyspiiriin, ja roomalaisilla oli täällä kukoistava siirtola, jonka jätteitä kaivetaan Mostarskopoljesta, nykyisen kaupungin läheltä. Oivallinen žilavka on roomalaisen viljelyksen ehkä ainoa elossa säilynyt perintö. Sitä eivät turkkilaisherrat istuttaneet, eikä heikäläinen runoilija laulanut sille satakielensäveliään.

Toinen tukeva länsimaalaisuuden edustaja on tuo



Sisämaan hopeatyöt olivat karkeampia kuin rannikolla, Spalatosta ja Ragusasta saamamme.

kaunis silta. Sekään ei ole turkkilaisten työtä, vaikka siinä on turkkilainen kirjoitus ja vaikka sitä ylistää turkkilainen runoilija. Sillan on rakentanut joku niistä ragusalaisista mestareista, joiden pystyttämiä rakennuksia ja jännittämiä siltoja on kaikkialla osmanilaisella Balkanilla. Ragusan mestarien kauniin ja lujan työn erottaa helposti turkkilaisesta džamijamuurauksesta, jossa pilkistää esiin tilapäistuotteen leima ja joka huonosti kestää ajanhampaan kulutusta.

Tällä sillalla on myöskin rakennustarunsa, ja se kertoo mestarin itsekin pelänneen rohkean kaarensa kestävyyttä ja telineitä purettaessa paenneen läheiseen maakylään ja siellä yksinäisessä vuorenrotkossa odottaneen tietoa työnsä valmistumisesta. Hän oli päänsä menettämisen uhalla taannut turkkilaiselle rakennuttajaherralle sillan onnistumisen, ja molempien puolesta peläten mestari hermostuksissaan kulutti odotusaikansa

hakkaamalla vuorenkylkeen tarpeettoman vesikaukalon, joka seisoo paikalla vieläkin ja johon kerääntyvää sadevettä kyläläiset käyttävät taikalääkkeenä. Kunnan mestarin nimeä ei tunneta.

TUPAKKATYTTÖJEN PIIRITANSSI.

Jätettyämme vanhan turkkilaiskaupungin me lähdimme retkeilemään nykyiseen Mostariin, joka myöskin elää omaa elämäänsä vaikka vanhaa heikompaa. Kaupunginpuistossa soitti mustalaissoittokunta, ja lihava punapukuinen nainen lauloi terävällä nenäänellä bosnialaisia lauluja, joita fessipäät moslimit ja myöskin heidän huntunaisensa mielihyvin kuuntelivat. Mustalaissoitto ei ollut paljon mitään, eivätkä myöskään uudenaikaisen kahvilan venäläiset emigranttitanssijat, molemmat seurueet lautasella rahaa kerjääviä nälkätaiteilijoita.

Mutta Neretvan rannalla hökkelikujan päässä harmonikka soitti haikean remuavaa slaavilaista tunnetta, ja paljetta vetelevä nuorukainen katseli kaukaisia vuoria ja ajatteli valtion tupakkatehtaan tyttöjä, jotka pyhäpäivänä täyttivät kaupungin. Nämä tytöt, joita Jugoslavian valtiolla on kymmenin tuhansin töissä tupakkatehtaissaan, -varastoissaan ja -lajittelulaitoksissaan, olivat Mostarin tienoilla kehittäneet itselleen yhdenmukaisen univormun, josta heidät erehtymättä tunsivat tupakkaenkeleiksi. Pukuun kuului valkoinen hame ja valkea pusero, mustat sukat ja kengät, musta



Valtion tupakkatehtaan tyttöillä oli oma puku.

ruusuke rinnassa, hunnuksi sidottu huivi päässä ja raitava esiliina vyöllä. Tupakkaenkeliä puku muistutti seudun maalaisnaisten kansallispukua, jonka nauhasandaalit ja turkkilaisliivit oli hylätty ja päähine muovattu koristeellisemmaksi. Tyttöjen vormu osoitti havainnollisesti, miten piintyneistä tavoista vapaudutaan vain vähin erin ja joukkovoimalla. Tämän uudistuksen aikaansaamiseksi oli tarvittu aikamoista »kansannousua» ja varmasti myöskin joltista agitaatiotoimintaa, »yleisen mielipiteen» painostusta ja muuta murrosajan ponnistusta. Tuloksena oli ennennäkemätön sekarotuinen kansallispuku, joka verhosi vanhoilleen jäänyttä sisäistä ihmistä.

Tämän alkuperäisen kansansielun näimme kohta ilmehtivän, kun jumalanpalveluksen jälkeen nuori väki



Maalaisnaisten kansallispuku oli ollut tupakka-
enkelien puvun alkumallina.

alkoi kaduilla tanssia koloa, ikivanhaa eteläslaavien kansallistanssia. Vormupukuiset tupakkaenkelit aloitivatkin kolon, kiertyivät piiriksi talojen katveeseen ja laulaen ja liikehtien houkuttelivat joukkoonsa kansallispukuisia maalaisnuorukaisia, valtion vormua kantavia sotilaita ja yleismaailmallisesti vaatetettuja kaupunkilaismiehiä. Kolon henki pian tarttui kaikkiin pukuluokkiin, ja kohta tanssi ja hihkuminen kävi samassa tahdissa kuin serbien ja kroaattien muinoin vaeltaessa Adrian maita valloittamaan. Koloa ei ole roomalaisvaikutus muuttanut, ei kristillinen opetus horjuttanut eikä turkkilaissorto hävittänyt, vaan se jatkaa tuhatvuotista elämäänsä vanhuudenoireita vielä osoittamatta.

Katselin tanssia viereisen viinituvan yläkerrasta ja näppäsin sieltä tupakkaenkelien piirin, joka oli sään-

nöllinen kuin koulutettujen esiintyjän ryhmitys. Tietysti kolotanssijat olivatkin koulutettuja, koska heillä oli ollut harjaantuneet esi-isät opettajinaan. Viinituvassa jouduin puheisiin saksaa taitavan sotilaan kanssa, joka vetäytyi kauas piirin vaiheilta ja osoitti tanssille vastenmielisyyttä. Uumoilin häntä vierasheimoiseksi, ja hän sanoi olevansakin sloveeni, Ljubljanan tienoilta tänne komennettu asevelvollisuuttaan suorittamaan. — »Ettekö te sloveenit sitten tanssi koloa?» kysyin sankalaiselta ja nyrpeänaamaiselta sotilaalta. — »Nein, wir haben kein Kolo, wir haben Kultur!» vastasi sloveeni ylpeästi.

Sloveenilaisen sotilaan vastaus minulle ensiksi ilmaisi, miltä kannalta uusi edistysmieli täällä katselee vanhaa kansankulttuuria. Sittenmin huomasin kaikkien tapaamieni sivistyneiden yhtäläisesti halveksivan ja tuomitsevan maalaisväkeä, sen tapoja ja varsinkin sen huvituksia. Tein sen huomion, että nimenomaan sloveenit ja kroaatit, läntisimmät, valistuneimmat ja saksalaistuneimmat eteläslaavit, päästelivät ankaria sanoja itäisistä heimolaisistaan serbeistä. Sivistyksellinen ja uskonnollinen erilaisuus ja suora vastakohtaisuus estää Serbien, Kroaattien ja Sloveenien kuningaskuntaa sulautumasta kiinteäksi kokonaisuudeksi, ja hiljakkoin otettu virallinen valtionimi Jugoslavia pysyy toistaiseksi vain tämän toivotun yhtenäisyyden ulkonaisena merkinä. Samalla tämä erilaisten voimien ja harrastusten täyttämä maa säilyy sivilisoidun tarkastelijan mielenkiintoisena havaintopaikkana.



Juhlivat maalaispojat joivat enimmäkseen vettä tai limonaattia; viiniä ja olutta kului vähän.

Mostarissa me nyt katselimme loppuun kolotanssit ja seurasimme kansanelämää sen levitessä ravintoloihin ja kahviloihin yksityiseen ilonpitoon. Aineellinen juhlinta supistui vähiin, ja albanialaiset limonaattimyyjät kilpailivat menestyen viinikrouvariien kanssa. Välkkyvää messinkistä virvoitusjuomasäiliötä selässään kantava albani katseli remuavia slaaveja synkin silmäyksin, myi täällä vihollisilleen sokerivettä, joskus taas ammuskellakseen heitä kotimaansa rajavuorilta. Kysyessäni vesikauppiaalta hänen kansallisuuttaan ja käyttäessäni oikeata nimeä škipetar, mies ilahtui ja ylpeästi oikaisten soreata vartaloaan kertasi kiihkeästi: »škip'tar, škip'tar!»

Väenvilinässä liikuskeli kaupustelijoita olkapäillään meikäläisten ryijyjen tapaisia karkeista villalangoista solmittuja mattoja. Niissä oli huutavan räikeät värit, mutta hotellihuoneemme lattialle ja leposohvalle



Rekryytit jonottivat tavaroineen junaa.

levitettyt samanlaiset ryijyt olivat ehtineet vaalistua lähimain siedettäväiksi. Emme sulattaneet mostarilaisia »ryijyjä», mielestämme niillä ei ollut oikeutta vähääkään muistuttaa omia kauniita kudontatuotteitamme.

Kansanjuhla loppui ennen auringonlaskua, ja maalaisväki hajaantui kotikyliinsä. Läksiäisiksi tyhjenettiin viimeiset viinisarkat, hihkaistiin hieman ja särjettiin jokunen lasi. Juopuneita ei näkynyt, ei liioin hankittukaan tappelua.

Seuraavana aamuna asemalta lähti rekryyttijuna täynnä edellisen päivän kolotanssijoita. Pojat jonottivat tavaroineen junaa eivätkä melunneet ennen kuin härkävaunuissaan, missä sitten nostivat sellaisen jäähyväismylvynnän, etteivät heitä olisi voittaneet sotaiset esi-isänsäkään. Junan lähtöä valvoneet upseerit myhäilivät tyytyväisinä poikiensa reippaalle mielelle. Heidät virkansa pakotti ymmärtämään kansansielun ilmauksia.



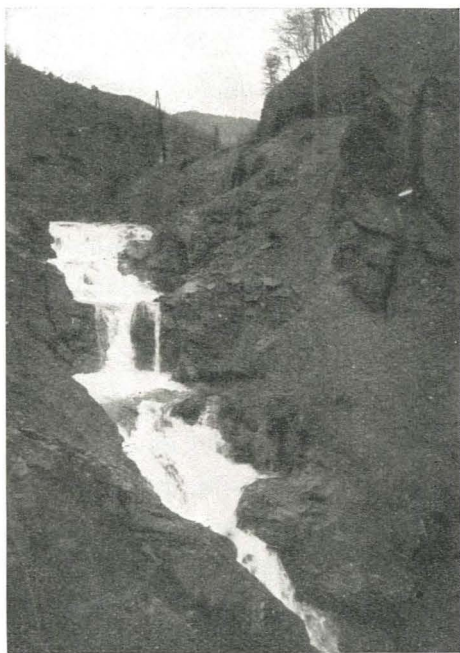
Albaanilainen limonaatikauppias.



Neretvan laaksoa.

»SARAJEVO ON PIENI PARIISI.»

Ajoimme autolla Mostarista Sarajevoon rankkasateessa. Neretvan jylhistä solista emme nähneet paljon mitään, vain vedentulon joskus tauottua eteemme avautui synkkiä maisemia, joiden valaistus oli luonnon kuin Dorén haaveellisissa kuvissa. Drežnican vuoristoaseman näimme vilaukselta paksujen sadepilvien uhattessa, ja Komadina-lähteellä ehdimme vilkaista vuoren kyljestä syöksyvää koskea, kun sade taas ajoi meidät vaunuun ja tielle. Pysähdyimme Konjiciin päivälliselle, kumia korjaamaan



Ivanin solan vuoripuro.